

Prezenta carte nu deschide o colecție de texte medievale occidentale traduse în limba română, deși o asemenea inițiativă ar fi profitabilă (chiar prezența ei într-o colecție nu ne lasă să întrezărim așa ceva). Perspectiva pe care o oferă asupra evenimentelor de la începutul secolului al XIII-lea, derularea unor acțiuni specifice compozițiilor de tip „gesta“, caracterul de memorialistică (autorul textului a participat la expediția militară cunoscută sub numele de „a patra cruciadă“, în calitate de nobil investit cu funcții de răspundere pe linie militară și diplomatică, respectiv mareșal de Champagne și, ulterior, de Romania), prezentarea unor procese, reacții și mentalități care au marcat pentru un timp îndelungat relațiile dintre două părți ale Europei (Occidentul catolic și Răsăritul grec ortodox), adresarea directă către lector, filtrarea istoriei tensionate până a se ajunge la rezerve de înțelepciune sunt tot atâtea motive care măresc interesul pentru lectură la aproape un mileniu de la scrierea cronicii. Interes sporit pentru lectorul român și de faptul că, în urma cuceririi Constantinopolului, cruciații au trebuit să lupte și împotriva unui adversar agil, insistent și eficient, la care nobilul cruciat face în repetate rânduri referințe: Ioniță Caloian, regele Bulgariei și al Vlahiei. Cruciaada a patra a pus pentru prima dată în istorie, față în față, cavalerii occidentali cu luptători ai neamului vlah, pe care autorul îi distinge de greci, bulgari și cumani, contemporani și adversari ai cruciaților (aceștia din urmă resorbiți de comunitățile pe care le-au traversat). Din păcate, textul nu oferă nici un indiciu cu privire la limba, portul și obiceiurile celor care ne-ar fi interesat pe noi în mai mare măsură (așa cum o făcuse, spre exemplu, cu câteva secole în urmă, poetul latin Ovidiu despre neamurile băștinașe de pe solul exilului său).

Studiul introductiv al lui Ovidiu Pecican, *Cruciaada lui Villehardouin*, interesează atât prin informații, cât și prin concepțiile și viziunile propuse în legătură cu cercetarea istorică. Apreciată, în general, ca o „cruciaadă deturnată“ (în loc să se îndrepte spre Ierusalim, cruciații au ocupat Constantinopolul, prin lupte împotriva creștinilor, a grecilor, pentru ca, în cele din urmă, să instituie împărați din rândul lor: Baudouin de Flandra, capturat de Ioniță și mort în detenție, și Henri, fratele său), imaginea ei este alta. Prefațatorul propune, în raport cu șirul nesfârșit de crime și trădări din împărăția grecească, o explicație a implicării cruciaților (adică o legitimare a ceea ce a fost considerată „deturnare“), care derivă din înseși fundamentele structurii sufletești și ale acțiunilor lor, generate de morala cavaleriească: „Or, nu puteai să lupți pentru restaurarea dreptății universale, garantată de judecătorul universal, Isus, și să rămâi, în același timp, indiferent la nedreptățile strigătoare la cer desfășurate sub ochii tăi, în chiar sânul creștinătății“. (p. 14) În descifrarea mecanismului complicat și subtil al adversităților aceluși timp, în prefață se insistă pe diferența

mentală dintre cele două comunități: greacă și occidentală, fără ca această relevare să însemne ignorarea a ceea ce a fost ignobil în confruntările militare: „Fără a pierde deci din vedere faptele atroce săvârșite de cavalerii occidentali după cucerirea Constantinopolului, cred, prin urmare, că pentru a înțelege adecvat modificarea plănuitei călătorii către Țara Sfântă se cuvin descifrate resorturile ideologice, culturale și psihologice care au prezidat această schimbare radicală de scopuri și atitudine“. (p. 15) Tot aici este detaliat interesul istoricilor români pentru episodul cuceririi Constantinopolului la 1204 și constituirea Imperiului cruciat, pentru raporturile războinice dintre acesta și populațiile de cumani și vlahi: B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol, D. Onciul, Gh. I. Brătianu, Eugen Stănescu, Șerban Papacostea (cu lucrarea *România în secolul al XIII-lea. Între cruciată și Imperiul Mongol*, 1993).

Textul lui Villehardouin, conceput în 500 de secvențe sau unități narative (cifra căutată) prezintă evenimente organizate exclusiv pe cruciada a IV-a, desfășurate între anii 1197 (predicarea plecării în cruciadă de către Foulques de Neuilly) și până la 1207 (moartea unuia dintre comandanții cruciați, marchizul Boniface de Montferrat, după o luptă cu oștile lui Ioniță). Pe baza unor elemente ușor de identificat de organizare a textului, s-a constatat că Villehardouin și-a scris cronica după derularea evenimentelor, fără ca trecerea timpului să fi afectat capacitatea naratorului de a reconstitui dinamismul, măreția sau grozăvenia unor momente.

Conștient că oricând e posibilă o reflectare subiectivă a evenimentelor, dacă nu chiar o denaturare intenționată, a evenimentelor trăite, cronicarul promitea respectarea adevărului. Atașamentul său la real se afirmă și când înfățișează plecarea flotei cruciate, la 1203, din portul Corfu înspre Scutari (pentru cititorii români, episodul acesta reamintește un alt moment istoric, de mai târziu, cu oaste „câtă frunză, câtă iarbă“, cum spusese Mihai Eminescu): „Și acolo erau împreună toate corăbiile și toate luntrele și toate galerele oastei și pe deasupra multe alte corăbii de negustori care li se alăturaseră. (...) Iar Geoffroy, mareșalul ținutului Champagne, cel care a făcut această carte, fără să fi spus în ea nici o vorbă neadevărată după știința lui, ca unul care a fost de față la toate sfaturile, aduce mărturie că nicicând un lucru mai mândru nu s-a văzut. Și chiar părea că este flota menită să cucerească pământul, căci, cât vedeai cu ochii, nu zăreai decât numai pânzele corăbiilor și ale vaselor, astfel încât inimile oamenilor tresăltau de o mare bucurie“. (p. 70)

Pus în situația de a transpune în limba română un text scris în franceza secolului al XIII-lea, traducătorul a apelat și la resursele lingvistice ale literaturii cronicărești, deși între aceasta și timpul redactării compoziției despre căderea cetății constantinopolitane au trecut mai bine de trei secole. Nici nu era posibil ca reconstituirea unei lumi atât de îndepărtate să se realizeze printr-un strat neologistic (ceea ce textul medieval francez ar fi îngăduit într-o anumită măsură). Aidoma cronicarilor moldoveni, dar mai reținut, în rememorare își face loc atitudinea personală, care ia diferite forme: compasiunea, adresarea directă către prezumtivii lectori, comentariul pe marginea evenimentelor, elaborat aproape de ideea că reamintirea istoriei este o necesitate pentru umanitatea care nu vrea să repete greșelile trecutului.

Utile sunt notele însoțitoare ale celor nouă capitole ale textului memorialistic, realizate într-o manieră riguroasă. Deranjante, în schimb, sunt adaosurile dintre paranteze, aducând explicații de care un cititor, cât de cât obișnuit cu actul lecturii, nu are nevoie.

În final, se plasează *Cronologia evenimentelor cuprinse în cronica lui Villehardouin*, seacă, prescurtată până la neînțelegere (de exemplu: „1203 iulie 7 – Asalt asupra Constantinopolului. Iese împăratul Alexis III“, p. 203).

Altfel o carte al cărei exemplu ar trebui urmat, în sensul transpunerii în limba română a atâtor texte medievale ale Occidentului interesante, fie că ne privesc sau nu ne privesc direct. Ele pun lectorul în contact cu un timp al îndrăzelii și al acțiunii cavalești, cum apar la o primă vedere, pentru că, altfel, avea dreptate poetul pașoptist Grigore Alexandrescu care, în numele unui ideal umanitarist, respingea războiul, chiar eroic, preferând pacea. Despre un interes provenit din aplecarea naturală a omului înspre aventură vorbește și Ovidiu Pecican, în studiul său introductiv, chiar dacă o face prin construcții metaforice și emoționale, prea puțin adecvate unei perspective științifice, care ar trebui să fie degajată de exprimarea afectivă a subiectului: „Fără îndoială însă, istoria lui Villehardouin se va oferi lecturii lipsite de prejudecăți a acelor cititori care nu și-au pierdut gustul pentru epicul pur și pentru ritmul și culoarea aventurii. Pentru toți, cruciada a IV-a își deschide porțile fermecate, invitând la o pătrundere în golful auriu al lumii de odinioară“. (p. 19)

Dacă este să reproșăm ceva celor care s-au ocupat de tipărirea cărții este absența acelui nivel iconografic prin care evenimentele consumate în urmă cu sute de ani se încorporează în fața lectorilor actuali prin contur și culoare. Din imagistica bogată – contemporană sau ulterioară – ar fi putut să fie preluate câteva gravuri ori picturi, pentru ca înțelegerea cuvântului laolaltă cu reprezentarea vizuală să se adune într-o percepție intelectuală completă sau aproape.

Corneliu CRĂCIUN